

## **ДОСВІД СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В ПРОВЕДЕННІ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ**

**Постановка проблеми:** Дослідження історичної пам'яті охоплює великий проміжок часу – від ХІХ століття до сьогодення, однак масштабне систематизоване її вивчення тільки розгортається. Це зумовлено цілим рядом концептуальних, економічних, політичних та інших чинників. Така ситуація спричиняє наявність кризових явищ у само ідентифікації українців, відсутність цілісного образу вітчизняної історії на рівні колективної пам'яті. Країни Східної Європи мали схожі вихідні умови, розпочали шлях декомунізації практично одночасно, користувалися схожими механізмами переоцінки комуністичного минулого. Порівнюючи їх між собою, та збільшивши глибину аналізу до рівня конкретних ініціатив, то побачимо що їхня кількість буде вражаючою і різноманітною. Отже, можна сказати, що історична політика стосовно декомунізації може істотно відрізнятись. Причинами цього є рівень свідомості нації, культура історичної пам'яті, перебіг політичного процесу.

**Метою публікації** є висвітлити проблему відновлення історичної пам'яті українців. Проаналізувати зміст понять «історична пам'ять» та «декомунізація історичної пам'яті». Проаналізувати та класифікувати досвід країн Східної Європи, а саме Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії та Болгарії, щодо ставлення до комуністичного минулого та її спадщини. Висвітлити проблему відновлення історичної пам'яті українців. Аналіз ефективності державної політики в Україні.

### **Виклад**

**матеріалу:** Історична пам'ять – це складова суспільної свідомості, яка становить комплекс знань про історичні факти і процеси, що відображають життєвий досвід етнічної групи, нації, народу чи держави загалом. Також історична пам'ять є ще й духовною складовою суспільної групи, що включає культурну спадщину, стереотипи, традиції, міфи, символічно-образну систему спільноти, ретранслюючи пізнавальні орієнтації минулого народу, відображає його спільні інтереси, ідеали і світобачення. Історична пам'ять виконує важливі соціальні функції: передача досвіду та знань про минуле, інтеграції, мобілізації, легітимації, соціалізації, солідаризації. Декомунізація — система заходів, теоретична і практична діяльність, спрямовані на звільнення від впливу та наслідків комуністичної ідеології в усіх сферах життя країни та суспільства після падіння владущих комуністичних режимів. Методи проведення та заходи з декомунізації в різних країнах суттєво відрізнялися через внутрішні особливості кожної з країн, особливості політичних процесів, відмінностями політичної культури, і, відповідно, різному трактуванні комуністичного режиму: як аморального, кримінального, окупаційного, негуманного, репресивного тощо. Після 45-ти річного періоду підпорядкування комуністичним режимам країни Східної Європи вступили у перехідний період, з метою побудувати демократичну систему управління. Саме перехідне правосуддя стало засобом досягнення цієї мети (дає оцінку діяльності комуністичних режимів). Також задля позначення широкого переліку процесів та механізмів подолання комунізму використовуються поняття "декомунізація та "політика пам'яті". Відновлення справедливості, притягнення до відповідальності злочинців, забезпечення правосуддя та досягнення примирення-саме це є метою перехідного правосуддя. Воно розуміється як тимчасове явище необхідне для того, щоб повернутися до нормального стану речей, порушеного комуністичним правлінням. Втім як свідчать факти, досягнення даних цілей займає більше ніж одне покоління. Правосуддя для жертв ґрунтується на розумінні відповідальності нових демократичних урядів перед жертвами комуністичних режимів та визнанні їх як важливих членів нових пострадянських суспільств. Жертви комуністичного режиму мають право знати правду про злодіяння прихильників цього режиму. Інформація, яка колись була таємною, зараз має право бути опублікована перед всім суспільством. Пошуком цієї правди займаються недавно створені інститути національної пам'яті. Громадські організації не можуть взяти на себе весь тягар декомунізації, тому наявність таких інституцій є просто необхідною. Вони готують аналітичні звіти та Білі книги про злочини комуністичних режимів, розробляють

освітні програми та видають наукові і популярні книги. Також значну роль для відновлення правди про діяння комуністичних режимів і проведення люстрації відіграють архіви. У різних країнах власниками секретних матеріалів спецслужб є різні установи, проте найбільш оптимальним мабуть є польський або чеський варіант. За ним, всі відповідні фонди передаються із відомчих архівів Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції, Міністерства оборони, галузевих архівів до архіву, утвореного у структурі відповідно Інституту національної пам'яті Республіки Польща та Інституту дослідження тоталітарних режимів Республіки Чехія. Ці архіви є окремими установами, але підконтрольні керівництву Інститутів пам'ятів та фінансуються із його бюджету. Найголовнішим їх завданням є розсекречення, оприлюднення, класифікація та оцифрування архівів комуністичної партії та спецслужб. Правосуддя також повинно гарантувати покарання для осіб, які задіяні у злочинах кому стичних режимів. Кримінальні впровадження передусім здійснюються за статтями про злочин геноциду, термін давності на які не встановлюється. Особливо увагу варто звернути на розширене трактування поняття геноцид порівняно із відомою Конвенцією ООН щодо запобіганню злочину геноциду від 1948 р. У Польщі розуміння геноциду поширене на соціальні і політичні групи також. Ще одним кроком до подолання комуністичних режимів стала люстрація, тобто «перевірка посадовців з метою визначення чи були вони членами чи співробітниками секретних служб». Необхідність люстрації аргументувалася тим, що люди, які мали відношення до минулих режимів мали бути виключені із політичного життя держави. Ще один аргумент підкреслював, що нові еліти, пов'язані із колишніми режимами були відкриті для шантажу, у випадку, коли б їхні досє потрапили до певних груп. Збереження пам'яті –це: 1) законодавчі акти, які пов'язані із вилученням та забороною символів тоталітарного комуністичного минулого. 2) комеморативна політика; 3) освіта та музеї. Велике значення також мають міжнародні утворення, такі як «Платформа європейської пам'яті і свідомості». Ця так звана "Платформа" являється намаганням виробити узгоджену загальноєвропейську політику пам'яті. На сьогодні до Платформи входить 35 організацій із 19 країн Європи. Те що, дана ініціатива продовжує активно функціонувати, говорить той факт, що у 2010 році була утворена неформальна група «Примирення європейських історій» у Європарламенті, до якої входять представники 16 країн Європи, та було проведено парламентські слухання «Європейська свідомість і злочини тоталітарного комунізму: 20 років по тому» в Європарламенті. Міжнародні інституції затвердили низку резолюцій, найвідомішими із яких є резолюція ООН щодо вшанування пам'яті жертв Голокосту (Resolution 60/7, the UN General Assembly on 1 November 2005) та вшанування пам'яті жертв тоталітарних і авторитарних режимів (Resolution on European conscience and totalitarianism, European Parliament On 2nd April 2009). Ми, українці, ще не відійшли від свого минулого, ми не бачимо правди або ж просто не прагнемо її побачити. Ми ще не відмежували себе від доби комунізму. Ми не надаємо значення декомунізації, так як не розуміємо завдання та методів її реалізації. Комуністичне минуле для нас, особливо для молодого покоління, є чимось незвіданим. Ми багато чули про це, але до дій нас спонукало лише застосування сили до нашого народу. Досвід наших сусідів показує нам приклад відродження пам'яті свого минулого. Слідуючи цьому прикладу, ми крок за кроком слідуємо до збереження історичної пам'яті.

**Висновок:** Отже, можна сказати, що українці обрали не вірну стратегію, ми маємо пам'ятати своє минуле, відроджувати його, нести його майбутнім поколінням. Ми маємо розкрити всі злочини комуністичного режиму стосовно нашої нації, стосовно наших прав і свобод.

#### **Список використаної літератури:**

1. Гончарук, Т. В. *Філософські проблеми державного управління [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Гончарук, М. І. Гурик, М. Л. Шумка ; відп. за вип. Т. В. Гончарук. – Тернопіль : Економічна думка, 2015. – 272 с.*
2. Гурик, М. І. *Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації [Текст] / М. І. Гурик // Світоглядні та*

- соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.*
3. *Основи наукових досліджень [Текст] : навч. посіб. / Н. В. Гнасевич, Т. В. Гончарук (Чолач), М. І. Гурик [та ін.] ; за заг. ред. Т. В. Гончарук (Чолач). – Тернопіль : Крок, 2014. – 273 с.*
  4. *Закон України “Про всеукраїнський референдум” від 6 листопада 2012р*
  5. *Закон України “Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України” від 8 жовтня 2010р.*
  6. *Партійна система України до і після майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити // Національна безпека і оборона / Укр. центр екон. і політ. досліджень. 2015. №6/7. С.41-51.*
  7. *Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71*